

การศึกษาอัตลักษณ์เพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน บ้านแม่ย้อย จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อขยายโอกาสทางธุรกิจ
Identity Study for Design Development of Mae Yoi Village's Silverware, Chiang Mai
for Business Opportunity Expansion

ตยานิตย์ มิตรแปง* และสุพจน์ ใหม่กันทะ

สาขาวิชาสิ่งทอและเครื่องประดับ คณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา กระบวนการผลิต อัตลักษณ์ของเครื่องเงิน บ้านแม่ย้อย จังหวัดเชียงใหม่ ศึกษาแนวโน้มทางการตลาดของผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน ความต้องการของผู้บริโภคเครื่องเงินในปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเงินของชุมชนบ้านแม่ย้อย จังหวัดเชียงใหม่ ให้ตรงความต้องการ ของตลาด ขยายโอกาสทางธุรกิจและส่งเสริมศักยภาพของชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ สล่าหรือช่างเครื่องเงินในชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบและการผลิตเครื่องเงินและกลุ่มผู้บริโภคผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน เครื่องมือ ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์และการสังเกต แบบสอบถามความต้องการของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน และแบบประเมินแบบร่างผลิตภัณฑ์เครื่องเงินโดยผู้เชี่ยวชาญ

ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริโภคนิยมเลือกซื้อผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน เพื่อเป็นของที่ระลึกและการสะสม โดยรูปแบบของผลิตภัณฑ์เครื่องเงินที่จะเลือกซื้อคือผลิตภัณฑ์ที่มีรูปแบบประยุกต์หรือร่วมสมัย ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจึงนำมาสู่การออกแบบแบบร่างผลิตภัณฑ์เครื่องเงินซึ่งคงแสดงความเป็นอัตลักษณ์ของเครื่องเงินบ้านแม่ย้อย คือ การตอก (ดุน) ลายและรูปแบบของลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ จนได้ออกมาเป็นแบบร่างผลิตภัณฑ์เครื่องเงินประเภทกล่องใส่นามบัตร จำนวน 4 แบบ ที่คั่นหนังสือ จำนวน 2 แบบ เครื่องใช้บนโต๊ะอาหารประกอบด้วย แหวนรัดผ้าเช็ดปากและที่วางตะเกียบ จำนวน 4 แบบ ประเมินผลโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบและการผลิต พบว่า มีความพึงพอใจต่อแบบร่างผลิตภัณฑ์เครื่องเงินด้านรูปแบบของผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน ค่าเฉลี่ย 4.15 (S.D. = 0.49) อยู่ในระดับมาก ด้านความสวยงามของผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน ค่าเฉลี่ย 4.10 (S.D. = 0.58) อยู่ในระดับมาก และมีความพึงพอใจโดยรวมต่อแบบร่างผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน ค่าเฉลี่ย 4.13 (S.D. = 0.49) อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : อัตลักษณ์, เครื่องเงิน, บ้านแม่ย้อย จังหวัดเชียงใหม่

Abstract

The purpose of this research was (1) to study history, process, and identity of silverware from Mae Yoi Village, Chiang Mai (2) to study silverware's market trends and consumption demand and (3) to apply the knowledge gained as well as developing of silverware in order to increase the value of the products and business opportunity expansion. The data was collected, with the silversmith of Mae Yoi Village, by the interview. The questionnaire was distributed to silverware consumers and specialists in silverware design and production.

The consumption demand for silverware, collected through a questionnaire revealed that most of consumer needed to buy the silverware product with the new or contemporary design and could be used in everyday. Then the data was used to define the concept of silverware products consisted of 4 business card holders, 2 bookmarks, 4 napkin rings and chopstick bar with the new design and inspired from the identity of Mae Yoi village's silverware. The satisfaction of the design, collected from 5 specialists in silverware design and production, revealed that the level of satisfaction was at high level (\bar{X} =4.13, S.D.=0.49) for overall. Moreover,

respondent were satisfied in 2 factors at high level (\bar{X} =4.15, S.D.=0.49) ; the design of silverware products, and was satisfied at high level (\bar{X} =4.10, S.D.=0.58) ; the beauty of silverware products.

Keywords : Identity, Silverware, Mae Yoi Village, Chiang Mai

*ผู้พิมพ์ประสานงาน thayanit@rmutl.ac.th โทร. 053-921444 ต่อ 2761

1. บทนำ

การผลิตเครื่องเงินในประเทศไทยนับว่ามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากเป็นสินค้าส่งออกที่นำรายได้ให้กับประเทศในระดับต้น ๆ เป็นงานที่ต้องอาศัยความรู้ทางด้านศิลปะและความชำนาญในกระบวนการผลิต ตั้งแต่การออกแบบ การผลิตต้นแบบและแม่พิมพ์ การขึ้นรูปโลหะ เพื่อได้งานที่มีความประณีตสวยงามเป็นที่สนใจของตลาดภายในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งหากกล่าวถึงแหล่งผลิตเครื่องเงินที่สำคัญของประเทศไทย นอกจากในกรุงเทพมหานครแล้ว การผลิตเครื่องเงินในจังหวัดเชียงใหม่ยังเป็นอีกแหล่งหนึ่งที่มีความสำคัญและมีชื่อเสียงเนื่องจาก มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน

จังหวัดเชียงใหม่มีแหล่งผลิตเครื่องเงินที่สำคัญ คือ บริเวณชุมชนวัวลายในอำเภอเมือง ชุมชนบ้านแม่ฮ้อยในอำเภอสันทราย และชุมชนบ้านกาดในอำเภอสันป่าตอง เป็นต้น แต่ละชุมชนล้วนเป็นแหล่งผลิตเครื่องเงินที่มีส่วหรือช่างฝีมือที่ได้รับการสืบทอดภูมิปัญญาการทำเครื่องเงินมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษจากปู่ส่วพ่อกจากลูกสู่หลาน ผลิตออกมาในรูปแบบของเครื่องประดับ เครื่องใช้ภายในครัวเรือน และภาชนะต่าง ๆ เช่น สลุง พาน ถาด เขียนหมาก มีรูปทรงและลวดลายอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนแต่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของเครื่องเงินภาคเหนือ คือ วิธีการตอก (ตุน) ลาย ผลงานที่ได้ต้องอาศัยความละเอียดอ่อนและความประณีตของส่วช่างเครื่องเงินเป็นอย่างมาก ปัจจุบันชุมชนวัวลายได้รับการสนับสนุนและการส่งเสริมจากภาครัฐ เพื่อให้เป็นที่รู้จักและอนุรักษ์ภูมิปัญญาตลอดจนอัตลักษณ์ของชุมชนให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ในขณะที่เดียวกันการผลิตเครื่องเงินในชุมชนบ้านแม่ฮ้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองมากนักยังไม่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมในเรื่องการผลิตและการตลาดเท่าที่ควร ทำให้ยังไม่เป็นที่รู้จักและยังไม่สามารถดำเนินการในรูปของวิสาหกิจชุมชนได้อย่างเต็มตัวนัก ทั้ง ๆ ที่ช่างฝีมือของชุมชนมีศักยภาพและความสามารถในการผลิตเครื่องเงินไม่น้อยกว่าชุมชนอื่นเลย ผู้วิจัยจึงเห็นว่าหากได้รับการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้มีความแตกต่างจากรูปแบบเดิม แต่ยังคงเอกลักษณ์ของลวดลายเฉพาะของเครื่องเงินในชุมชนไว้ ประกอบกับศักยภาพและความสามารถในการผลิตเครื่องเงินของช่างหรือส่วช่างในชุมชนบ้านแม่ฮ้อย เมื่อได้รับการให้คำปรึกษา ส่งเสริม และพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์อาจทำให้สามารถยกระดับชุมชนให้มีความสำคัญในทางธุรกิจ และเป็นการขยายโอกาสให้กับคนในชุมชน ทั้งในเรื่องของการส่งเสริมอาชีพสร้างรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า งานวิจัยการออกแบบและพัฒนาเครื่องประดับเงินร่วมสมัยจากอัตลักษณ์ชาวเขาเผ่าเมี่ยน เพื่อเพิ่มมูลค่า กรณีศึกษาบ้านป่ากลาง อำเภอปัว จังหวัดน่าน เป็นการ ศึกษาเกี่ยวกับงานหัตถกรรมผ้าปักและงานหัตถกรรมเครื่องประดับเงินซึ่งเป็นอัตลักษณ์สำคัญของชาวเขาเผ่าเมี่ยนนำมา ประยุกต์ใช้ในการออกแบบเครื่องประดับให้เป็นไปตามแนวโน้มด้านรูปแบบของเครื่องประดับ ได้เครื่องประดับที่มีความทันสมัยแต่ยังคงแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของชาวเขาเผ่าเมี่ยน ซึ่งตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคและสามารถผลิตได้จริงในเชิงอุตสาหกรรม^[1] การศึกษาเอกลักษณ์ชาวเขาเผ่าม้ง อำเภอพบพระ จังหวัดตาก เพื่อการออกแบบเครื่องประดับ โดยนำเอกลักษณ์สำคัญคือลวดลายกันหอยซึ่งเป็นลักษณะลวดลายที่เกิดจากเส้นตามธรรมชาติมาออกแบบเครื่องประดับที่มีความเรียบง่ายแต่ยังคงความเป็นเครื่องเงินชาวเขา และสามารถสวมใส่ได้จริงในชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นทางเลือกใหม่ให้กับลูกค้าที่ชื่นชอบเครื่องประดับชาวเขา^[2] Philip Kotler ปรมาจารย์ด้านการตลาดสมัยใหม่ได้ให้แนวคิดที่ท้าทายแนวความคิดทางการตลาดต่าง ๆ ที่ผ่านมา คือ การให้ความสำคัญกับลูกค้า โดยเน้นการตอบสนองความพึงพอใจด้วยการสร้างผลิตภัณฑ์ให้เหมาะกับลูกค้า แนวคิดการตลาดขึ้นอยู่กับปัจจัยหลัก 4 ประการ คือ ตลาดเป้าหมาย (Target Market) ความต้องการของลูกค้า (Consumer Need) การผสมผสานทางการตลาด (Integrated) และกำไรที่ได้จากความพึงพอใจของลูกค้า (Profit ability) แนวคิดการตลาดมุ่งภายนอกสู่ภายในเริ่มต้นโดยการกำหนดตลาดเป้าหมายที่ชัดเจน ศึกษาความต้องการของลูกค้า ทำกิจกรรมที่มี

อิทธิพลต่อลูกค้าและกำไร จากการสนองความพึงพอใจของลูกค้า โดยในทางการตลาดถือว่าการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นปัจจัยหนึ่งในกระบวนการวางแผนกลยุทธ์ทางการตลาดที่มีความสำคัญต่อการขยายตลาดสินค้า เป็นการสนองประโยชน์ใช้สอยใหม่ ความต้องการใหม่ หรือสร้างตลาดกลุ่มเป้า หมายใหม่ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง [3]

การวิจัยในครั้งนี้จึงวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

- 1.1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา กระบวนการผลิต และอัตลักษณ์ของเครื่องเงินชุมชนบ้านแม่ย้อย จังหวัดเชียงใหม่
- 1.2 เพื่อศึกษาเกี่ยวกับแนวโน้มทางการตลาดและความต้องการของผู้บริโภคเครื่องเงินในปัจจุบัน
- 1.3 เพื่อนำอัตลักษณ์มาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเงินของชุมชนบ้านแม่ย้อย จังหวัดเชียงใหม่ ให้ตรงตามความต้องการของตลาดและขยายโอกาสในธุรกิจ เพื่อส่งเสริมศักยภาพของชุมชน

2. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การศึกษาอัตลักษณ์เพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเงินบ้านแม่ย้อย จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อขยายโอกาสทางธุรกิจ มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ความรู้พื้นฐานและข้อมูลเบื้องต้นในการสร้างแนวคิด และกำหนดกรอบการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา กระบวนการผลิต อัตลักษณ์ของเครื่อง เงินชุมชนบ้านแม่ย้อย จังหวัดเชียงใหม่

ขั้นตอนที่ 2 ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ช่างฝีมือหรือสลาเครื่องเงินบ้านแม่ย้อย จังหวัดเชียงใหม่

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาแนวโน้มทางการตลาดจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาความต้องการของผู้บริโภคเครื่องเงินในปัจจุบัน โดยใช้แบบสอบถามความต้องการของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริโภคผลิตภัณฑ์เครื่องเงินหรือนักท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 100 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ขั้นตอนที่ 5 นำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล การศึกษาแนวโน้มทางการตลาด และผลจากการวิเคราะห์ความต้องการของผู้บริโภคมาเป็นแนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน

ขั้นตอนที่ 6 ออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน

ขั้นตอนที่ 7 ประเมินผลแบบร่างผลิตภัณฑ์เครื่องเงินโดยผู้เชี่ยวชาญทางการออกแบบหรือการผลิตเครื่อง เงิน จำนวน 5 ท่าน ด้วยการใช้แบบประเมินแบบร่างผลิตภัณฑ์เครื่องเงินโดยผู้เชี่ยวชาญ ประมวลผลและนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) และใช้สถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3. ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การศึกษาอัตลักษณ์เพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเงินบ้านแม่ย้อย จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อขยายโอกาสทางธุรกิจ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

3.1 ประวัติความเป็นมา กระบวนการผลิต และอัตลักษณ์ของเครื่องเงินชุมชนบ้านแม่ย้อย จังหวัดเชียงใหม่

การทำเครื่องเงินในบ้านแม่ย้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านได้ความว่าการทำเครื่องเงินสืบทอดกันมาแต่โบราณควบคู่ไปกับชุมชนวัวลายแต่บ้านแม่ย้อยมีข้อจำกัดในเรื่อง ของเงินทุนและสภาพชุมชนที่อยู่ไกลจากตัวเมือง ทำให้ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักและไม่สามารถพัฒนาอุตสาหกรรมให้ทัดเทียม กับบ้านวัวลายได้ จึงทำให้มีการหยุดดำเนินการ

ไปช่วงหนึ่ง เนื่องจากขาดทุนทรัพย์และไม่มีตลาดรองรับ แต่มาถึงช่วง 30 ปีที่ผ่านมา เมื่อช่างเครื่องเงินบ้านวิวาลัยไม่สามารถผลิตงานได้ทันต่อความต้องการของตลาด จึงทำให้เกิดการจ้างงานระหว่างหมู่บ้าน การผลิตเครื่องเงินบ้านแม่ย้อยจึงเริ่มมีการเติบโตขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

รูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเงินของบ้านแม่ย้อย ส่วนใหญ่เน้นการผลิตของใช้ เช่น ชัน หรือ สลุง พาน จานกลม ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีการผลิตมาตั้งแต่อดีต แต่ปัจจุบันการผลิตเครื่องเงินเพื่อใช้สอยภายในครัวเรือนไม่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายเท่าใดนัก ประกอบกับเม็ดเงินที่ใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตมีราคาสูงขึ้น จึงได้มีการประยุกต์และพัฒนา การทำผลิตภัณฑ์เครื่องเงินโดยใช้วัสดุอื่นมาทดแทน เช่น อะลูมิเนียม ทองแดง หรือทองเหลือง และประยุกต์การผลิตเครื่องเงินเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อใช้ประดับตกแต่ง ในรูปของงาน 2 มิติ เช่น กรอบรูป แผ่นภาพโลหะสำหรับประดับฝาผนัง นาฬิกาหรืองานประดับตกแต่งต่าง ๆ และผลิตภัณฑ์เครื่องเงินที่ผลิตส่วนใหญ่เป็นการรับคำสั่งผลิตมาจากผู้ค้าในย่านวิวาลัย จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดอื่น ๆ เช่น กรุงเทพมหานคร แพร่ น่าน เป็นต้น

องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการการผลิตเครื่องเงิน สามารถสรุปขั้นตอนต่าง ๆ ได้ดังนี้

3.1.1 ขั้นตอนการขึ้นรูป

- 1) การชั่งน้ำหนักเม็ดเงิน เป็นการนำเม็ดเงินบริสุทธิ์ 100% มาชั่งน้ำหนักเพื่อให้ได้ตามขนาดของชิ้นงานที่ต้องการหรือชนิดของชิ้นงานที่ต้องการ
- 2) นำเม็ดเงินที่ชั่งน้ำหนักแล้วมาหลอมโดยใช้ไฟจากแก๊ส และมีการเติมทองแดงลงไปเพื่อให้หลอม ละลายกับเนื้อเงินเพิ่มความแข็งแรงให้กับเนื้อเงินมากขึ้น
- 3) เนื้อเงินที่ได้จากการหลอมเม็ดเงินจะถูกทิ้งไว้ให้เย็นลง จากนั้นทำการขึ้นรูปโดยการเคาะด้วย ค้อนเพื่อให้ได้โครงร่างของชิ้นงานตามต้องการ

3.1.2 ขั้นตอนการตอกลวดลาย

ลวดลายของเครื่องเงินบ้านแม่ย้อย แบ่งออกเป็น 2 แบบ แต่ละแบบมีวิธีการตอกลายที่แตกต่างกัน ดังนี้

- 1) ลายเบา หมายถึง ลวดลายที่มีลักษณะเรียบ ไม่มีความนูน สามารถตอกลวดลายโดยการใช้อันตอกจากด้านนอกได้
- 2) ลายนูน หมายถึง ลวดลายที่มีลักษณะนูนขึ้นจากพื้นเรียบ ซึ่งวิธีการตอกลายนูนจะทำการกตลายจากด้านนอกก่อนแล้วจึงตอกจากด้านในเพื่อให้ลวดลายนูนออกมา และตอกลายละเอียดเป็นครั้งสุดท้าย ขั้นตอนการตอกลายนูน คือทำการกตลายหรือตอลงลายที่ต้องการลงบนแผ่นชิ้นงาน จากนั้นใช้อันตอกหรือดุนลายให้นูนขึ้นมา เพื่อให้ได้ลายนูนแบบคร่าว ๆ ก่อน โดยทำการตอกชิ้นงานที่รองรับด้วยเชียงหรือแท่นไม้ที่มีชัน (ภาษาเหนือเรียกว่า ชัย้า) รองรับอยู่ จากนั้นจึงทำการตีขอบแผ่นชิ้นงานเพื่อนำไปเทขึ้นอีกครั้งหนึ่งและตั้งทิ้งไว้ให้ชันแห้ง เมื่อชันแข็งตัวดีแล้วจึงนำชิ้นงานมาวางบนฐานไม้รองรับและใช้เครื่องมือสำหรับตอกลายตอกลายละเอียดต่อไป

ภาพที่ 1 รูปแบบการตอกลวดลายเบาและลวดลายนูน
 (ถ่ายภาพโดย ตยานิตย์ มิตรแปง เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2558)

3.1.3 ขั้นตอนการล้างทำความสะอาด

หลังจากการตอกลวดลายละเอียดเสร็จเรียบร้อยแล้ว นำชิ้นงานนั้นมาเผาไฟ เพื่อละลายชั้นออกจากชิ้นงานให้หมด จากนั้นจึงนำไปต้มด้วยน้ำกรดหรือขัดด้วยแปรงทองเหลืองกับน้ำมะขามจนสะอาด และทำการชุบชิ้นงานนั้น ๆ ด้วยน้ำยาชุบเงินอีกครั้งเพื่อให้เกิดความงาม จึงได้ชิ้นงานที่เสร็จสมบูรณ์

การชั่งเม็ดเงินบริสุทธิ์

การหลอมเม็ดเงิน

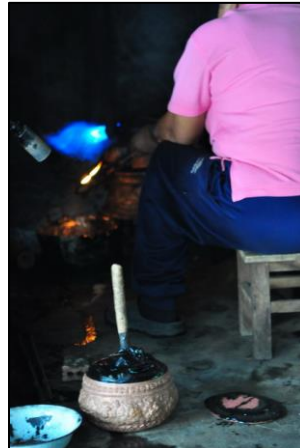
การเคาะขึ้นรูป

การเคียวขึ้นก่อนทดลองบนชิ้นงาน

การตอกลวดลาย

การเผาชิ้นออกจากชิ้นงาน

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการผลิตเครื่องเงินบ้านแม่ย้อย จังหวัดเชียงใหม่
 (ถ่ายภาพโดย ตยานิตย์ มิตรแปง เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2558)

ความเป็นอัตลักษณ์ของเครื่องเงินบ้านแม่ย้อย จังหวัดเชียงใหม่ ในแง่ของกระบวนการผลิต คือ ขั้นตอนของการตอกลวดลายสองด้าน ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากประสบการณ์ที่สั่งสมมานานตั้งแต่บรรพบุรุษ และสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของเครื่องเงินบ้านแม่ย้อยจังหวัดเชียงใหม่ คือ ลวดลายบนชิ้นงานเครื่องเงิน เครื่องเงินบ้านแม่ย้อยมีลวดลายที่ถือได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ คือ ลายจี๊ดดอกเปา ลายนกกระเวก ลายดอกพิกุล และมีลวดลายที่แสดงความเป็นอัตลักษณ์ของเครื่องเงินเชียงใหม่ คือ ลายสิบสองนักษัตรหรือลายสิบสองราศี โดยมีการนำสัตว์ 12 ชนิด ได้แก่ ชวด (หนู) ฉลู (วัว) ขาล (เสือ) เกาะ (กระต่าย) มะโรง (งูใหญ่) มะเส็ง (งูเล็ก) มะเมีย (ม้า) มะแม (แพะ) วอก (ลิง) ระกา (ไก่) จอ (สุนัข) และกุน (หมู) ตอกเป็นลวดลายบนผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน ยกเว้นลวดลายของปีกุน ซึ่งจะทำลวดลายเป็นรูปช้างแทนหมู เนื่องจากชาวล้านนามีความเชื่อว่า คำว่า กุน พ้องเสียงกับคำว่า กุญชร ที่หมายถึงช้าง และช้างถือเป็นสัตว์ที่มีความเป็นสิริมงคล เป็นพาหนะของพระมหากษัตริย์ จึงนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ของปีกุนแทนรูปหมู นอกจากนี้เป็นลายล้านนาต่าง ๆ เช่น ดอกพุดตาน ลายก้นหอย ลายไขปลา ลายดอกหญ้า ลายเครือเถาว์ เป็นต้น

ภาพที่ 3 ลายนักษัตร 12 ราศีและลายโขงชฎา
 (ถ่ายภาพโดย ตยานิตย์ มิตรแปง เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2558)

ภาพที่ 4 ลายนกกระเวก ลายดอกพิกุล และลายเครือเถา
 (ถ่ายภาพโดย ตยานิตย์ มิตรแปง เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2558)

3.2 แนวโน้มทางการตลาดและความต้องการของผู้บริโภคเครื่องเงินในปัจจุบัน

ผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน เป็นงานหัตถกรรมหนึ่งที่ยังคงมีวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ สะท้อนออกมา

ในรูปแบบของลวดลายและรูปแบบของเครื่องเงิน เช่น รูปแบบของต่างหู แหวน กำไล สร้อย รวมถึงเครื่องใช้หรือผลิตภัณฑ์ของใช้ที่ทำจากเงิน จังหวัดเชียงใหม่ ถือเป็นแหล่งหัตถกรรมเครื่องเงินที่มีชื่อเสียงและมีเสน่ห์ในตัวเอง ทั้งลวดลายและการออกแบบที่มีเอกลักษณ์ของความเป็นล้านนา ทำให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาตินิยมหาซื้อ เครื่องเงินเพื่อใช้สำหรับเป็นเครื่องใช้และเครื่องประดับ

กลุ่มลูกค้าเครื่องเงินของจังหวัดเชียงใหม่ เป็นชาวต่างประเทศมากกว่ากลุ่มลูกค้าในประเทศ โดยพบว่าความต้องการของตลาดต่างประเทศคิดเป็นสัดส่วนเกือบร้อยละ 80 ของกลุ่มลูกค้าหัตถกรรมเครื่องเงินทั้งหมดในจังหวัด โดยประเทศที่เป็นตลาดส่งออกที่สำคัญ ได้แก่

สหรัฐอเมริกา ถือเป็นตลาดส่งออกที่สำคัญของเชียงใหม่ หากเทียบกับตลาดต่างประเทศทั้งหมด ลูกค้ากลุ่มนี้เน้นการออกแบบสินค้าที่มีความโดดเด่นและแตกต่างออกไปจากประเทศคู่แข่ง รวมถึงต้องรักษามาตรฐานและคุณภาพการผลิตควบคู่

ตลาดสหภาพยุโรป เป็นตลาดระดับบนที่มีศักยภาพ โดยประเทศที่ผู้ประกอบการส่งออก ได้แก่ สเปน สหราชอาณาจักร กรีซ เป็นต้น รูปแบบของหัตถกรรมที่ได้รับความนิยมของ กลุ่มประเทศดังกล่าวจะเน้นผลิตภัณฑ์ที่มีการออกแบบที่ทันสมัยมากขึ้นและมีความหลากหลาย

ญี่ปุ่น ผู้บริโภคญี่ปุ่นจะให้ความสำคัญกับคุณภาพของสินค้ามากกว่าราคา โดยกลุ่มลูกค้าจะเป็นกลุ่มระดับกลาง เน้นการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีความแตกต่าง มีเรื่องราวและเอกลักษณ์เฉพาะตัว

จีน เนื่องจากจีนเป็นประเทศที่มีประชากรจำนวนมาก ส่งผลให้ชาวจีนมีความนิยมในสินค้าที่หลากหลาย รวมถึงเศรษฐกิจของจีนเติบโตอย่างรวดเร็ว ดังนั้นผลิตภัณฑ์เครื่องเงินที่จะเข้าสู่ตลาดจีน ต้องแข่งขันในเรื่องคุณภาพและรูปแบบที่โดดเด่น ภายใต้อัตราสินค้าของตนเองมากกว่าการแข่งขันด้วยราคาเป็นหลัก และควรมุ่งเน้นที่กลุ่มผู้บริโภคระดับบน

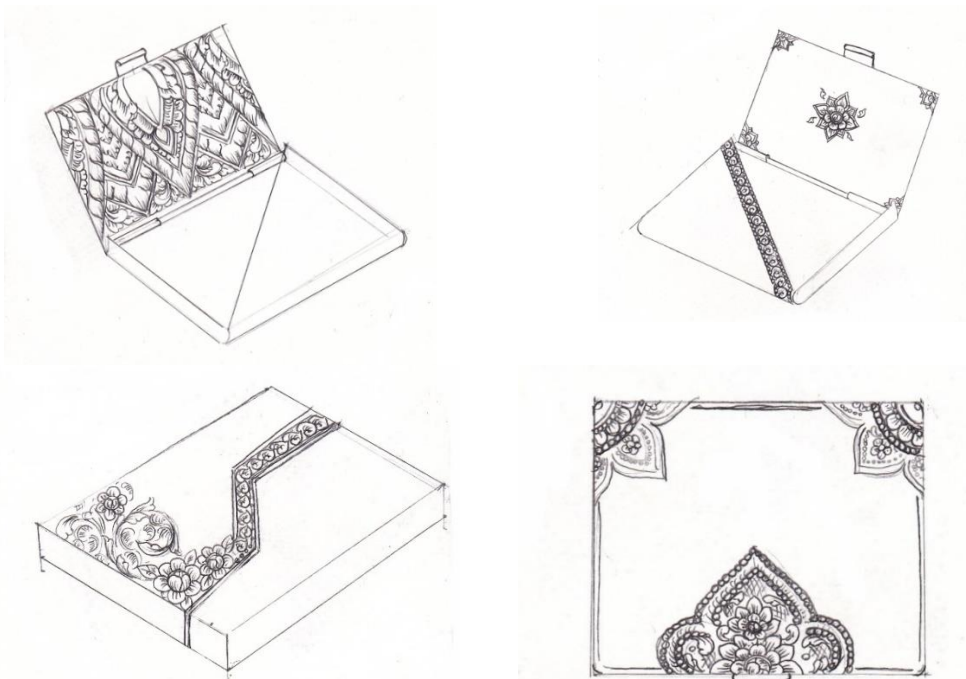
สำหรับแนวโน้มตลาดหัตถกรรมเครื่องเงินในอนาคตถือได้ว่ามีโอกาสเติบโตได้อยู่แต่รูปแบบของผลิตภัณฑ์ ต้องมีการปรับเปลี่ยนไปตามกระแสของตลาดด้วย ซึ่งตลาดของเครื่องประดับจะกว้างกว่าตลาดของเครื่องเงินซึ่งเป็นเครื่องใช้ ซึ่งหากจะทำให้ลูกค้าเพิ่มความสนใจในสินค้าเครื่องเงินควรจะพัฒนารูปแบบให้มีความทันสมัย แต่ยังคงมีความเป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ที่รวบรวมจุดเด่นของเครื่องเงินเอาไว้ได้อย่างเต็มเปี่ยมเพื่อการต่อรองที่สูงขึ้น

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาความต้องการของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์เครื่องเงินด้วยแบบสอบถาม โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ ผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 100 คน พบว่า ผู้บริโภคยังคงมีความนิยมในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์เครื่องเงินอยู่ แต่เหตุผลหลักในการเลือกซื้อเพื่อเป็นของขวัญของที่ระลึก และเพื่อเก็บสะสมตามความชอบส่วนบุคคล

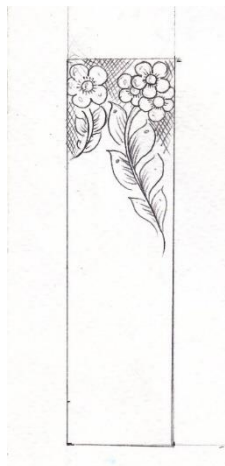
บุคคลมากกว่าการเลือกซื้อเพื่อนำมาเป็นของใช้ในครัวเรือน รูปแบบของผลิตภัณฑ์ เครื่องเงินที่ผู้บริโภคจะเลือกซื้อ คือ ผลิตภัณฑ์ที่มีรูปแบบการประยุกต์หรือแบบร่วมสมัยแต่ยังคงอัตลักษณ์ของแหล่ง ผลิตอยู่

3.3 การนำอัตลักษณ์มาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเงินของชุมชนบ้านแม่ย้อย จังหวัด เชียงใหม่

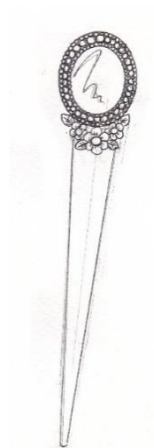
ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการศึกษาแนวโน้มทางการตลาด ร่วมกับการศึกษาความต้องการของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ เครื่องประดับ พบว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่ต้องการให้มีการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเงินที่มีลักษณะการประยุกต์หรือเป็นการออกแบบ ร่วมสมัย ผู้วิจัยจึงนำมาใช้เป็นแนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน โดยคำนึงถึงทั้งความสวยงามและประโยชน์ใช้สอยของ ผลิตภัณฑ์ ใช้หลักการออกแบบโดยการนำเอาส่วนประกอบหรือโครงสร้างของการออกแบบ เช่น เส้น สี รูปทรง พื้นผิว ฯลฯ มาจัดวาง รวมกันร่วมกับคำนึงถึงหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ได้แก่ ความสมดุล การตัดกัน การเน้น ขนาดและสัดส่วน จังหวะ และเอกภาพ ร่วมกับการนำ ผลที่ได้จากการศึกษาอัตลักษณ์ของเครื่องเงินบ้านแม่ย้อย จังหวัดเชียงใหม่ อันประกอบไปด้วย วิธีการทอกลวดลายสองด้านและ รูปแบบของลวดลายบนชิ้นงานเครื่องเงินซึ่งเป็นลวดลายที่แสดงอัตลักษณ์ของตนเอง ได้แก่ ลายจี๊ดอกเปา ลายนกกระเวก ลายดอก พิกุล และมีลวดลายที่แสดงความเป็นอัตลักษณ์ของเครื่องเงินเชียงใหม่ คือ ลายสิบสองนักษัตรหรือลายสิบสองราศี นำมาสู่แบบร่าง ผลิตภัณฑ์เครื่องเงินที่เป็นลักษณะของเครื่องใช้ ประกอบไปด้วย กล่องใส่นามบัตร ที่คั่นหนังสือ เครื่องใช้บนโต๊ะอาหาร เช่น แหวนรัด ผ้าเช็ดปาก และที่วางตะเกียบ เป็นต้น

ภาพที่ 5 แบบร่างกล่องใส่นามบัตร เป็นการนำลายดอกพุดตาน ลายกระเจี๊ยบ ลายดอกหญ้า ลายเครือเถาว์ ลายกันหอย และลายไขปลา มาเป็นแนวคิดในการออกแบบ

สามารถปรับเปลี่ยนเป็นลวดลาย
ของนักชัศตร12 ราศี

ภาพที่ 6 แบบร่างที่คั่นหนังสือ เป็นการนำลายดอกพิกุล และลายนักชัศตรมาเป็นแนวคิดในการออกแบบ

ภาพที่ 7 แบบร่างที่รัดผ้าเช็ดปาก เป็นการนำลายดอกพุตตาน ดอกพิกุล
ลายนกกระเวก และลายเครื่องเภาว้มาเป็นแนวคิดในการออกแบบ

ภาพที่ 8 แบบร่างที่วางตะเกียบ เป็นการนำลายดอกพุตตาน และลายเครื่องเภาว้ มาเป็นแนวคิดในการออกแบบ

3.4 ผลการประเมินแบบร่างของผลิตภัณฑ์เครื่องเงินโดยผู้เชี่ยวชาญ

หลังจากได้แบบร่างผลิตภัณฑ์เครื่องเงินแล้ว ผู้วิจัยนำแบบร่างดังกล่าวไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการ ออกแบบและการผลิต จำนวน 5 คน ได้ประเมินความพึงพอใจโดยใช้แบบประเมินที่ได้สร้างไว้ก่อนหน้านี้ ผลที่ได้จากการประเมิน ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อแบบร่างผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน

ประเด็นความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับ
ด้านรูปแบบของผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน			
1. รูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่มีความสอดคล้องกับวัสดุที่ใช้	3.60	0.55	มาก
2. การจัดองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ที่มีความสัมพันธ์กัน	3.40	0.55	ปานกลาง
3. รูปแบบของผลิตภัณฑ์แสดงอัตลักษณ์ของเครื่องเงิน บ้านแม่ย่อย จังหวัดเชียงใหม่	4.80	0.45	มากที่สุด
4. แบบร่างของผลิตภัณฑ์สามารถใช้เป็นแนวทางเพื่อการพัฒนาการผลิตและเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ได้	4.80	0.45	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวมด้านรูปแบบของผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน	4.15	0.49	มาก
ด้านความสวยงามของผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน			
1. รูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่มีความสวยงาม	4.20	0.45	มาก
2. รูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่มีความน่าสนใจ ดึงดูดผู้บริโภค	4.00	0.71	มาก
ค่าเฉลี่ยรวมด้านความสวยงาม	4.10	0.58	มาก
ค่าเฉลี่ยรวมทั้งหมด	4.13	0.49	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่าผู้เชี่ยวชาญประเมินความพึงพอใจต่อแบบร่างผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน ด้านรูปแบบของผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน ค่าเฉลี่ย 4.15 (S.D. = 0.49) อยู่ในระดับมาก ด้านความสวยงามของผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน ค่าเฉลี่ย 4.10 (S.D. = 0.58) อยู่ในระดับมาก และมีความพึงพอใจโดยรวมต่อแบบร่างผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน ค่าเฉลี่ย 4.13 (S.D. = 0.49) อยู่ในระดับมาก

4. สรุปผลและอภิปรายผล

จากกระบวนการวิจัยทั้งหมดที่ทำให้ได้มาซึ่งแบบร่างของผลิตภัณฑ์เครื่องเงินที่นำอัตลักษณ์ของเครื่องเงินบ้าน แม่ย่อย จังหวัดเชียงใหม่ ประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์อันนำไปสู่แนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเงินที่มีความร่วมสมัยและสอดคล้องความต้องการของผู้บริโภคมากที่สุด ถึงแม้จะเป็นการออกแบบร่วมสมัย แต่ยังคงไว้ ซึ่งการอนุรักษ์ไว้ซึ่งงานศิลปหัตถกรรมที่สำคัญของท้องถิ่น สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาสินค้าที่แตกต่าง คือ การพยายามที่จะตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย จำเป็นจะต้องมีการปรับปรุงสินค้าหรือพัฒนาสินค้าใหม่ ๆ เมื่อ ความต้องการของลูกค้าเป้าหมายของเราเปลี่ยนไปตามกาลเวลาและสิ่งแวดล้อม จึงจำเป็นต้องพัฒนาสินค้าหรือบริการ ให้มีความแตกต่างกัน เพื่อตอบสนองความต้องการที่ผันแปรไป และสินค้าที่สร้างความแตกต่างและการออกแบบที่ดีจะทำให้ผู้บริโภคมีการตัดสินใจซื้อเร็วขึ้น ^[4]

การศึกษาอัตลักษณ์เพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเงินบ้านแม่ย่อย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการศึกษาแบบ อัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ร่วมกับแนวโน้มทางการตลาดของผลิตภัณฑ์เครื่องเงินร่วมกับความต้องการของผู้บริโภค จาก นั้นนำผลที่ได้จากการศึกษามาออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องเงินที่มีรูปแบบร่วมสมัย และเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถใช้ งานได้จริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งผู้ประกอบการสามารถนำไปผลิตได้จริงและทดลองจำหน่ายเพื่อขยายโอกาสในทางธุรกิจ ได้มากขึ้น

5. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ประจำปี งบประมาณ 2558 ผู้วิจัยขอขอบคุณสภาเครื่องเงิน บ้านแม่ฮ้อย ตำบลแม่ฮ้อยใต้ อำเภอสันทราย จังหวัด เชียงใหม่ ที่ได้ให้โอกาส ในการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพื่อทำการวิจัย และขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบและการผลิต เครื่องเงินที่ได้สละเวลาในการประเมินแบบร่างผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน จนทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี

6. เอกสารอ้างอิง

- [1] ธนภุต ใจสุตา, 2556, การออกแบบและพัฒนาเครื่องประดับเงินร่วมสมัยจากอัตลักษณ์ชาวเขาเผ่าเมี่ยน เพื่อเพิ่มมูลค่า : กรณีศึกษาบ้านป่ากลาง อำเภอป่า จังหวัดน่าน, ปรินญาณินพนธ์ ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [2] จิราพร รอดคุ้ม ทรงวุฒิ เอกวุฒิมวงศา และ อุดมศักดิ์ สาริบุตร, 2559, การศึกษาเอกลักษณ์ชาวเขาเผ่าม้ง อำเภอพบพระ จังหวัดตาก เพื่อการออกแบบเครื่องประดับ, วารสารวิชาการศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน.
- [3] พิษณุ จงสถิตวัฒนา, 2542, การบริหารการตลาด การวิเคราะห์ กลยุทธ์และการตัดสินใจ, พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [4] เสรี วงษ์มณฑา, 2542, พฤติกรรมผู้บริโภค, กรุงเทพฯ : ธีระฟิล์มและไซเท็กซ์.